

Commonalities in the Poems of Âşık Veysel Şatıroğlu and Akın Barpı Alıkulov

Şule Gümüş^{1,a,*}

¹ Department of Turkish Folklore, Faculty of Letters, Sivas Cumhuriyet University, Sivas, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

History

Received: 13/10/2023

Accepted: 04/11/2023

ABSTRACT

The oral tradition of Turkish tribes is a strong tradition whose roots stretch back to ancient times. It is seen that the oral tradition of the Turkish tribes that dominate a wide geography of the world today is common. This concept, which is within the Turkish oral tradition and known as âşıklık in Anatolia and akınlık in Kyrgyzstan, still maintains its existence and liveliness today. This study will focus on the common themes and common tones in the poems of Âşık Veysel Şatıroğlu, one of the 20th-century minstrels of the Anatolian domain, and Barpı Alıkulov, one of the 19th-century bards of the Kyrgyzstan domain. There are numerous common grounds that unite Âşık Veysel and Barpı Alıkulov. These two figures, who grew up in the same culture but in different geographies, are not only representatives of the tradition of âşıklık/akınlık but also suffered similar fates in terms of the living conditions they experienced and in terms of that they both lost their eyes which showed them the world after a certain period of their lives. Of course, all these commonalities brought about a common feeling and thought, enabling the emergence of commonalities in their poems both in terms of subject and style. In this study, only the subjects of "love of country / nation", "human love", "woman and love", "love of nature", "complaint about time", "advice", and "equality / justice", "unity and togetherness", "separation / emigration", "death / departure" were evaluated from the common subjects obtained as a result of the determinations and analyses. It was found that the evaluated subjects were put forward with a similar theme and style.

Keywords: Âşık Veysel, Barpı Alıkulov, âşıklık tradition, akınlık tradition

Âşık Veysel Şatıroğlu ve Akın Barpı Alıkulov'un Şiirlerinde Ortaklıklar

Süreç

Geliş: 13/10/2023

Kabul: 04/11/2023

ÖZ

Türk boylarının sözlü geleneği kökleri çok eskilere dayanan güçlü bir gelenektir. Bugün dünyanın geniş bir coğrafyasına hâkim olan Türk boylarının sözlü geleneğinin ortak olduğu görülmektedir. Türk sözlü geleneği içerisinde yer alan ve Anadolu sahasında âşıklık, Kırgızistan sahasında akınlık olarak bilinen kurum bugün de varlığını ve canlılığını korumaktadır. Bu çalışmada Anadolu sahasının 20. yüzyıl âşıklarından Âşık Veysel Şatıroğlu ile Kırgızistan sahasının 19. yüzyıl akınlarından olan Barpı Alıkulov'un şiirlerindeki ortak konular ve ortak üslup üzerinde durulacaktır. Âşık Veysel ile Barpı Alıkulov'u birleştiren pek çok ortak nokta söz konusudur. Aynı kültürün farklı coğrafyalarda yetiştirdiği bu iki şahsiyet âşıklık / akınlık geleneğinin temsilcisi olmanın yanı sıra yaşadıkları hayat şartları ve hayatlarının belli bir döneminden sonra dünyayı gösteren gözlerini kaybetmiş olma durumu açısından da benzer kaderleri idrak etmişlerdir. Elbette tüm bu ortaklıklar ortak duyuş ve düşünceyi beraberinde getirip onların şiirlerinde de hem konu bakımından hem de üslup bakımından ortaklıkların meydana gelmesini sağlamıştır. Bu çalışmada, yapılan tespit ve tahliller neticesinde elde edilen ortak konulardan sadece "vatan / millet sevgisi", "insan sevgisi", "kadın ve aşk", "doğa sevgisi", "zamaneden şikâyet", "nasihat", "eşitlik / adalet", "birlik ve beraberlik", "ayrılık / gurbet" ve "ölüm / ecel" konuları değerlendirilmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınan konuların benzer bir içerik ve üslupla ortaya konulduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Âşık Veysel, Barpı Alıkulov, âşıklık geleneği, akınlık geleneği.

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution 4.0
International License

^a suleqezzer45@gmail.com

^{id} <https://orcid.org/000-0001-7028-6292>

How to Cite: Gümüş, Ş, (2023) Commonalities in the Poems of Âşık Veysel Şatıroğlu and Akın Barpı Alıkulov, *CUJOSS*, 47 – Âşık Veysel Özel Sayısı: 67-78

Giriş

Türk boylarının sözlü kültür geleneği geçmişi Orta Asya'ya uzanan, bugün dünyanın geniş bir coğrafyasında varlık gösteren güçlü ve köklü bir gelenektir. Türk sözlü geleneği şiir ve ezgiye dayanmaktadır. Sözün hatırdta kalmasını kolaylaştırması bakımından ezgili şiir kullanılmıştır. Bu sayede sözün gücü ile kültürel kodlar gelenekten geleceğe aktarılmıştır. Türk sözlü geleneği içerisinde Anadolu sahasında âşıklık, Kırgız sahasında akınlık olarak adlandırılan geleneğin önemli bir yeri vardır. Uygulama açısından benzer hatta aynı olan âşıklık ve akınlık hakkında bilgi vermek ele aldığımız konunun daha iyi anlaşılması bakımından gerekli olacaktır.

Âşıklık Geleneği Hakkında Bilgi

Âşıklık geleneği, kökenleri kamlık dönemine kadar dayanan eski ve köklü bir geleneğin zamana ve zemine göre değişim göstererek Anadolu sahasında varlık kazanmış halinin adıdır. Âşık edebiyatı, Anadolu'da 16. yüzyılda İslami kültür çevresinde oluşmaya başlamıştır. Âşıklık geleneğinin yayılmasında ve gelişmesinde farklı kültür çevrelerinden insanları bir araya getiren kahvehanelerin etkisi olmuştur (Durbilmez 2008: 21, Çobanoğlu 1998:20). Âşıklık geleneğinin temsilcileri icra içeriklerine ve kabiliyetlerine göre farklı adlarla anılmışlardır. Bu adlandırmalardan bazıları şunlardır: ozan, dede, ata, pir, abdal, varsag, saz şairi, çöğür şairi, halk şairi, âşık (Durbilmez 2008: 22, Sakaoğlu 1986: 249). Bunlardan âşık terimi yaygın olarak kullanılmaktadır. M. Öcal Oğuz âşık için şu tanımlamayı yapar: "(...) saz çalan, usta çırak ilişkisi içerisinde yetişen, belli bir mesleki zümreyi meydana getiren irticali olan, atışma yapabilen ve bade içtiğini söyleyen veya en azından bunların büyük çoğunluğunu bünyelerinde toplayan şairler[dir]." (Oğuz 1994: 21). Buna göre Âşık edebiyatı gelenekleri içerisinde; saz çalma, mahlas alma, usta-çırak ilişkisi içerisinde yetişme, rüya görme ve bade içme, atışma yapabilme ve hikâye anlatabilme gibi uygulamalar yer almaktadır (Durbilmez 2008: 166-195).

Geleneğin temsilcisi olan âşıkların geçirdiği belli aşamalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki heveslenme aşamasıdır. Âşık olmaya heves etmenin de belli nedenleri vardır. Geleneğin içinde yetişmiş olmak, küçük yaşlardan itibaren icra mekânlarında bulunmak veya soyaçekim yani aileden birisinin âşık olması kişinin heveslenme nedenleri arasındadır. Bunun yanında yoksulluk, gurbete çıkma, sevdalanma gibi durumlar da duygusal yoğunlaşmaya neden olup kişiyi âşıklığa yöneltmektedir. Heveslenme aşamasından sonra sırasıyla çıraklık, kalfalık ve ustalık gelir. Bir âşığın usta olabilmesi için genellikle sınavdan geçmesi ve ustasından icazet alması gereklidir (Artun 2017: 61-74).

Âşıklık geleneği içerisinde icra mekânlarına bakıldığında köy meydanları, köy odaları, konaklar, kahvehaneler, hanlar ve kervansaraylar, medreseler, tekkeler ve diğer toplantı ortamları icra mekânı olarak karşımıza çıkmaktadır (Artun 2017: 41-46).

Âşık edebiyatı ürünleri genellikle doğaçlama ve sözlü olarak ortaya çıkar ve sonradan yazıya geçirilir. Bunun yanında şiirlerini yazarak ortaya koyan, kalem şairi olan âşıklar da vardır. Âşıkların şiirleri genellikle dörtlükler halinde ve hece vezni ile oluşturulmaktadır. Bunun yanında divan, selis, semai, kalenderi, satranç gibi aruzlu şekiller de yer almaktadır. Özellikle medrese ile yakınlaşma bu aruzlu şekillerin Âşık edebiyatı içerisinde görülmesine sebep olmuştur. Koşma, semai, varsağı ve destan Âşık edebiyatında öne çıkan nazım biçimleridir. Âşıkların şiirlerine içerik açısından bakıldığında ise insana değgin her konunun âşıkların dilinde ve telinde yer aldığı görülmektedir (Durbilmez 2008: 120-158).

Âşıklık geleneğinin günümüzdeki durumuna baktığımızda halen canlılığını sürdürmekte olduğu görülmektedir. Fakat geleneğin bazı yönlerinde, örneğin usta-çırak ilişkisi, rüya görme gibi, zayıflamalar olduğu da bir gerçektir. Dijital kültürün gelişmesiyle birlikte sözlü icraya olan rağbet azaldığı için gençler arasında âşıklığa yönelme oranı da azalmıştır. Bununla birlikte günümüz âşıklarının çağa ayak uydurarak kaset veya plak çıkardıkları, çeşitli dijital platformlarda sayfalar açarak sanatlarını oraya taşıdıkları ve beğeni kazandıkları da görülmektedir. Tüm olumsuzluklara rağmen günümüzde Anadolu'da âşıklık geleneği yenilenerek varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Akınlık Geleneği Hakkında

Kırgız sözlü geleneği içerisinde sözlü anlatıların icracısı için kullanılan adlandırmalardan birisi de "akın"dır. Akın sözcüğünün Uygur Türkçesinde "danışman, bilgin" anlamına gelen sözcükten türetme olduğu yönünde görüşler bulunduğu gibi bu sözcüğün "akmak, akıp gitmek" anlamına geldiği ve "ak-" fiilinden türediğini iddia edenler de vardır. Farsça "ahun" sözcüğünden geldiği fikri de mevcuttur (Temur 2014: 14, Gümüş 2021: 94).

Kırgız anlatı geleneği içerisinde akınlar çoğunlukla sosyal konularda irticalen şiir söyleyebilen halk şairleridir: "Halkın dilinde, eğitilmiş, din ve felsefeden anlayan; aşk, tabiat, ahlak, felsefe konusunda nasihat, öğüt tarzındaki şiirleri irticalen söyleyebilen ırçılara 'akın' denmeye başlanmıştır." (Temur 2014: 15). Akınların şiirlerinin konularına bakıldığında özellikle sosyal konuların öne çıktığı görülmektedir. Toplumun nabzını tutan akınlar toplumdaki aksaklıkları, yaşanan önemli hadiseleri, toplumun yoğun duygu dünyasını şiirlerine yansıtmışlardır (Alimov 2003: 3).

Anadolu sahasındaki âşık kavramı ile aynı anlama gelen akının sahip olduğu özellikler de âşıklarla aynıdır. Doğaçlama şiir söyleyen, atışma yapan akınlar halk arasında dolaşarak halkı eğitir, onların edebiyat ve mizah ihtiyaçlarını giderir. Nasihat içerikli şiirleriyle onları ahlaki anlamda geliştirir (Çeribaş 2012: 25). Bunun yanında akınlar tıpkı âşıklar gibi hikâye anlatabilme kabiliyetine sahiptir.

Akınlar temelde iki grupta incelenmiştir: Doğaçlama ve atışma kabiliyetine sahip olan “ak tañday” ve sadece usta malı söyleyebilen “cez tañday” (Abduldayev ve İsayev 1969: 38). Bu sınıflamanın dışında akınların kabiliyetlerine göre farklı sınıflandırmalara tabi tutulduğu da görülmektedir. Bu sınıflandırmalardan birinde akınların beş grupta değerlendirildiği görülmektedir:

Efsanevi Akınlar: Haklarında anlatıların oluştuğu, halkın zihninde iz bırakan akınlardır. Manas destanında yer alan İrçi uul, bir otağın içini yarım günde tasvir eden Caysan, anlattıklarını dinleyicilere adeta yaşatan Keldibek bu gruptaki akınlara örnektir.

Tökmö Akınlar: Geleneği çok iyi bilen, doğaçlama şiir söyleyebilen akınlardır. Anadolu sahasında “badeli âşık” olarak adlandırılmaktadır.

Cazgıç Akınlar: Şiirlerini yazarak ortaya koyan akınlardır.

Kuudul Akınlar: Bir anlatıyı beden hareketleri ile yüz mimikleri ile canlandırarak anlatan akınlardır. Bu akınlar Anadolu sahasındaki “meddah”lara benzemektedir. Toplumun aksayan yönlerini mizahi bir üslupla aktaran akınlardır. Toplumun mizah ihtiyacını karşılarlar.

Manasçılar: Sadece Manas destanını anlatmaktadır (Artıkbayev ve Baycigitov 1988: 36, Namatov 2001: 8, Gümüş 2021: 96).

Bunların dışında “nuskooçu akın” olarak adlandırılan ve sosyal hayata, inanca, ahlaka dair nasihatler veren akınlar da vardır (Abduldayev ve İsayev 1969: 454, Şeriyev ve Muratov 2004: 63, Gümüş 2021: 97). Kırgızistan’da Akınlar ve Akınlık Geleneği adlı çalışmada Alimov günümüz akınlarını on başlık altında tasnif eder: kuudullar, çeçenler, sınıçılar, sançıracılar, ata, dede, ake, koco ve apızlar (2003: 12). Ayrıca akınların üslup özelliklerine göre Çüy-Talas Mektebi, Issık-Köl Mektebi, Tanrı Dağı Mektebi olmak üzere üç grupta sınıflandırıldığı görülmektedir (Çeribaş 2012: 34).

Anadolu sahasında olduğu gibi Kırgız sahasında da akınların geçirdiği belli başlı aşamalar vardır. Akın olmada ustalaşmak için bu aşamalardan geçmek gerekmektedir. “Tökmö akınlar ‘köñül buruu (elestü kıyaldanuu / gönül verme / niyet etme)’, ‘tüş körüü (rüya görme)’, ‘üyrönüü (camakçılık / çiraklık)’, ‘sınav ve çeberçilikti özdöştürüü (sınav verme ve mesleği icraya başlama)’ dönemlerinden geçtikten sonra usta akın olabilmektedirler (Çeribaş 2012: 29).

Akınların en önemli özellikleri doğaçlama söyleyebilmeleri, atışma yapabilmeleri, usta çirak ilişkisi içerisinde yetişmeleri ve kopuz çalabilmeleridir. İyi bir akın kendisini atışmada göstermektedir. Akınlar aytış (atışma) esnasında şu kuralları uygular: Selamlaşmak, sözle

saldırmak, konuyu derlemek, yeneni kutlamak, nasihat sözleri (Adilbekova 2002: 6).

Akınların gerçekleştirdiği aytışlar (atışmalar) icra biçimine ve içeriğine göre şu şekilde tasnif edilmektedir:

Sanat Aytışı: Bu atışmada akınlar duygu ve düşüncelerini sanatlı bir üslupla şiire dökerek rakibine üstünlük sağlamaya çalışır. Söz sanatları, dilin zenginlikleri bu atışmalarda öne çıkar.

Alım-Sabak Aytışı: Bu atışmada konuyu ilk söyleyen akın belirler ve o konu üzerinden atışma gerçekleştirilir.

Tamaşaluu Aytışı: Bu atışmada akınlar birbirlerine şakalar yaparak, birbirlerini komik sözlerle yererek seyirciyi güldürmeyi amaçlamaktadır.

Kordoo (Hor görme) Aytışı: Bu atışmada akınlar kendilerini övüp karşısındaki akını ve onun boyunu, boy beyini yererek üstünlük kazanmaya çalışmaktadır. Bu atışmada yergiye tahammül edebilmek önemlidir.

Tabışmaktuu (Bilmeceli) Aytışı: Bu atışmada akınlar birbirlerine bilmece sorar ve bu bilmecenin cevabını verirler. Anadolu sahasındaki muamma sorma geleneği ile aynıdır.

Çeçendik Aytışı: Bu atışma daha çok kara söz (nesir) tarzındadır. Söz ustalığı ön plana çıkmaktadır. (Obozkanov 2006: 78, Gümüş 2021: 102).

Akınların şiirlerine bakıldığında gelenek ve göreneklere içeren, toplumun kültürel kodlarını barındıran, topluma yön veren konuların ele alındığı görülmektedir. Akınlar icra bağlamına uygun olarak arman ırları, oyun ırları, beşik ırları, Caramazan ırları, kereez (vasiyet) ırlarını söylemektedir (Alimov 2003: 57, Gümüş 2021: 104). Akınlar Kırgız sözlü geleneğini yaşatan söz ustalarıdır. Bugün akınlık geleneği Kırgız sahasında canlılığını korumaktadır. Akınların icralarıyla sözlü kültüre ait olan pek çok unsur gelecek kuşaklara aktarılmaktadır.

Âşık Veysel’in Hayatı

Âşık Veysel, 1894 /95 yılında Sivas’ın Şarkışla ilçesinin Sivrialan köyünde dünyaya gelmiştir. Sülalesi Kars’tan Sivas’a göçmüş, önce Divriği’ye yerleşmiş ardından Şarkışla’ya geçmişlerdir (Aslanoğlu 1967: 9). Âşık Veysel’in dedesi azaplık yaparak ailesinin geçimini sağlamıştır. Dedesinin ölümü üzerine erken yaşta yetim kalan babası Ahmet (Karaca Ahmet Ağa) ailenin geçimini sağlamaya çalışır. İlk birilerinin yanında çobanlık yapmış ardından çiftçilikle uğraşmıştır. Âşık Veysel, ailenin beşinci çocuğudur fakat kendinden önce doğan kardeşlerinden sadece birisi hayatta kalmıştır. Bu sebeple Veysel’in bir ağabeyi bir de kız kardeşi vardır. Babasının adı Ahmet, annesinin adı Gülizar’dır. Âşık Veysel’in doğduğu köy

Emlek yöresindedir. Bu yöre için kutsal kabul edilen Beserek dağı ile ilgili bir efsane Veysel Karani'ye dayandırılır. Âşık Veysel de adını kutsal kabul edilen Beserek dağı ile ilgili efsaneden hareketle alır (Özen 2018: 15).

Âşık Veysel yedi yaşına geldiğinde çiçek hastalığına tutulur ve bu hastalık sebebiyle bir gözünü kaybeder. Diğer gözünü de bir kaza sonucu kaybeder. Âşık Veysel bu kaza anını iki farklı şekilde anlatır. Birinde inek sağan annesinin yanında dururken babasının kendisine aniden seslenmesi üzerine arkasına döndüğünü, o sırada babasının koltuğunda bulunan uzun ince çubuğun gözüne saplandığını söylemiştir. Bir başka seferinde ise sağlam gözüne ahırda başıboş dolaşan bir öküzün boynuzuyla vurduğunu ve çıkardığını anlatır. Bakiler bu kazaya dair iki anlatımın bulunmasının nedenini Âşık Veysel'in babasını suçlu konuma düşürmek istemediği için bu yola başvurması olarak belirtir (Bakiler 1989: 18).

Âşık Veysel iki gözünü de kaybedince okula gidememiştir. Babası onun ileride bir meslek sahibi olabilmesi için onu saz çalmaya teşvik eder. Önce komşuları Hüseyin Ağa'dan bağlama çalmayı öğrenmiş sonra da Çamşıhlı Ali Ağa'nın dersleri ile bu becerisini geliştirmiştir. Çamşıhlı Ali Ağa, Âşık Veysel'in ustası olmuştur (Özen 2018: 15). Âşık Veysel gençlik çağına geldiğinde Birinci Dünya Savaşı ardından Kurtuluş Savaşı çıkar. Köyde eli silah tutan erkekler bu dönemde savaşa gider. Âşık Veysel gözleri görmediği için vatan vazifesini yapamadığını ve bu sebeple derin üzüntü duyduğunu belirtir (Bakiler 1989: 21).

Âşıklık geleneğine vakıf olan ve bağlama çalmayı iyice öğrenen Âşık Veysel civar köyleri dolaşarak usta mali eserler söylemeye başlamıştır. 25 yaşında akrabalarının kızı Ema ile evlendirilen Âşık Veysel'in bir kızı bir oğlu olur. Oğlunu kaybeden Âşık Veysel, karısının başka birisiyle kaçması üzerine bir süre kızı ile kalır fakat kızını da kaybeder. Yaşadığı bu hazin durum onun gönül pınarını coşturur. O zamana kadar usta mali söyleyen âşık yaşadıklarının iç yangını ile doğaçlama şiirler söylemeye başlar (Özen 2018: 15).

Âşık Veysel bir süre sonra Gülizar Hanım ile ikinci evliliğini gerçekleştirir. Bu evlilikten altı çocuğu olur fakat birisi küçük yaşta ölür. Âşık Veysel'in 1931 yılında Ahmet Kutsi Tecer'in başı çektiği düzenleme kurulunun hazırladığı "1. Sivas Halk Şairleri Bayramı"na katılması onun hayatında bir dönüm noktası olur. Burada söylediği usta mali şiirler çok beğenilir. Bu programdan sonra katılımcı olan diğer âşıklarla beraber kendisine "halk şairi" belgesi verilir. Bu belge onun kasaba ve ilçelerde sanatını icra etmesine kapı açmıştır (Kaya 2004: 16).

Âşık Veysel'in tanınmasında etkili olan bir başka olay ise onun Cumhuriyet Destanı adlı şiirini Falih Rıfkı Atay'ın Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nde yayımlamasıdır. Ağcakışla nahiye müdürü Ali Rıza Bey'in teklifi ile bu şiiri Atatürk'ün huzurunda okumak üzere Ankara'ya giden âşık Atatürk'ün huzuruna çıkamasa da şiiri Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'ne vermiştir. Ankara'da bir buçuk ay kadar kalan

âşık Halkevi binasında konser verir. Bundan sonra Âşık Veysel kendi dar muhitinden çıkıp daha geniş kitlelere seslenme fırsatı bulur. Âşık Veysel Şatıroğlu, 1933-1935 yılları arasında İstanbul'da bir radyo programında şiirlerini seslendirir. Hatta bu radyo yayınından sonra Atatürk kendisiyle tanışmak ister fakat bu tanışma gerçekleşmez (Yalçın 2000: 54). 1933 yılından sonra Âşık Veysel, Anadolu'nun çeşitli yerlerini dolaşarak sanatını icra etmiştir. Ayrıca bu süreçte plaklar doldurarak şiirlerini geniş kitlelerle paylaşmıştır (Kaya 2004: 19). Onun şiirlerine bakıldığında etkilendiği âşıklar arasında Ali Ağa, Kul Abdal, Erzurumlu, Emrah, Tarsuslu Sıtkı, Kemter Baba, İğdecikli Veli ve Pir Sultan Abdal gibi isimlerin yer aldığı görülmektedir (Başaran 2020:90).

Anne ve babasının ölümünden sonra geçim sıkıntısı yaşayan Âşık Veysel, 1941-1946 yıllarında Ahmet Kutsi Tecer'in girişimleriyle Köy Enstitüleri'nde görev almıştır. Burada dönemin önemli yazar ve şairleriyle tanışma fırsatı bulmuştur (Özen 2018: 17). 1952 yılında Âşık Veysel'in hayatını konu alan, senaryosunu Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun yazdığı sinema filmi çekilmiştir. Yine 13 Mayıs 1952'de Türk Folklor Araştırmaları Dergisi sahibi İhsan Hınçer'in girişimi ile Âşık Veysel adına bir jübile düzenlenir. Bu programda dönemin önemli yazar ve şairleri Âşık Veysel'in şiirlerini seslendirmiştir. Âşık Veysel Şatıroğlu 1964'te düzenlenen 2. Sivas Halk Şairleri Bayramı'na katılmış ve yine büyük beğeni almıştır. 1965 yılında kendisine TBMM tarafından aylık bağlanmıştır. 1967 yılında gerçekleştirilen 2. Konya Âşıklar Bayramı'nda jüri üyesi olarak görev alan Âşık Veysel son konserini 15 Ağustos 1971'de verir. Âşık Veysel Şatıroğlu Mayıs 1972'de hastaneye kaldırılır, 21 Mart 1973'te akciğer kanserinden vefat eder. Mezarı Sivrialan köyündedir (Özen 2018: 20-29).

Âşık Veysel Şatıroğlu, 20. yüzyıl Anadolu sahası âşıkları içerisinde öne çıkan bir isimdir. Pek çok şiiri bestelenmiş, türkü olarak söylenmektedir. Yaşadığı dönemde halk tarafından büyük beğeni almış, ölümünden sonra ise geriye gelecek nesillerin yolunu aydınlatacak şiirlerini bırakmıştır.

Barpı Alıkulov'un Hayatı

Barpı Alıkulov, Kırgız Türklerinin ünlü akınıdır. Alıkulov "1884 yılında Oş ilinin Suzak ilçesinin Achi (Açı) köyünde dünyaya gelmiştir" (Ömürbekov ve Çorotegin, 2014: 159). Hem Sovyet öncesi dönemi hem de Sovyet sonrası süreci idrak eden Alıkulov içinden çıktığı toplumun duygu ve düşünce dünyasına hâkim olan bir akındır. Fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir ve çok küçük yaşlarda kardeşleri Bolot ve Barman ile birlikte zenginlerin yanında çalışıp hayvan bakımı, odunculuk gibi işlerle uğraşarak ailesine maddi katkı sağlamıştır. Yoksulluğun verdiği ıstırap onu hayatının erken dönemlerinde etkilemiştir (Akmataliyev 2002: 481, Anashuulu 2018: 17, Çalışkan 2019: 20). 13 yaşında ilk şiirlerini söyleyen Alıkulov, bu şiirlerde yoksulluğun verdiği sıkıntıları, zenginlerden gördüğü eziyetleri dile getirmiştir: "Üygö kirsem, "ot cak!" deyt, (Eve girsem, "ateş yak!" diyor,) /

Eşikke çıksam, “malbak!” deyt. (Eşiğe çıksam, “mala bak!” diyor,) / “Alganmın pulga seni” - deyt “(Almışım parayla seni”- diyor,)/ Uktay berbey emi- deyt (Uyuma erken kalk – diyor,)/ Öñü suuk zamandın (Yüzü soğuk zamanın) / Sögüşü menen kebi ceyt. (Küfürü iştirip söz duyuyur.) (Barpı, 1955: 9. Bet)” (Anashuulu 2018: VI).

Barpı Alıkulov’un dedesi ve babası da akındır. Geleneği bilen bir ailenin içerisinde doğmuş olmak onun akınlığa yönelmesinde en önemli etken olmuştur. Bilindiği gibi âşıklığa / akınlığa yönelme sebepleri arasında yoksulluk, gurbete çıkma ve soyaçekim bulunmaktadır. Alıkulov’un hayatına bakıldığında da bu üç etkenin onun akınlığa yönelmesini sağladığı görülmektedir. Alıkulov, akınlığın inceliklerini babası Şaamurza’dan öğrenmiştir (Anashuulu 2018: 15). Barpı Alıkulov azaplık yaptığı yıllarda yaşadığı sıkıntıları söylediği şiirlerle dile getirip kendisini rahatlatmıştır. Hayalinde büyük akınlarla atışma yaparak kendisini geliştirmeye çalışmıştır (Anashuulu 2018: 16). Barpı Alıkulov’un sanat yönünü geliştiren bir başka husus ise yanında çalıştığı Molla Madalı olmuştur. Madalı, İslami bilgiye sahip olduğundan evinde toplantılar yapılmış, bu toplantılarda Doğu edebiyatına ait şiirler okunmuştur. Böyle bir ortamda çaycı olarak çalışan Alıkulov’un Doğu edebiyatına ait ürünleri tanıma fırsatı olmuştur. Bir süre sonra görevi bırakan Alıkulov dönemin akınlarından bazıları ile atışmalar gerçekleştirir ve bu atışmalarda üstünlük alır. Böylece ünlenmeye başlayan Alıkulov, dönemin önemli akınlarından Cenicok ile tanışır. Kendisi ona Toktogul ile tanışması yönünde tavsiye verir. Alıkulov 20 yaşında, 1904 yılında Toktogul ile tanışır. Toktogul ile tanışması onun için bir dönüm noktası olmuştur. Bu tanışmadan sonra edebî yönü gelişmiş ve tanınırlığı da artmıştır. Onun şöhreti atışmada Nazarbay ve Sıdık Karamurza’yı yendikten sonra yayılmıştır (Yıldız ve Turan, 2016: 441).

Ekim devrimiyle birlikte yaşadığı yoksul hayatın da etkisiyle zenginlerin ve halkı sömürenlerin karşısında olduğunu belirten şiirler söylemiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise daha çok savaş, vatan ve millet sevgisi konularına ağırlık vermiştir. Barpı Alıkulov 30 veya kırk yaşındayken önce bir gözünü daha sonra da ikinci gözünü kaybeder. Dünya gözü körelse de kalp gözü açılan Alıkulov bu dönemden sonra da şiirlerini söylemeye devam eder. Bir gün arkadaşı olan okul müdürüne kendisinin söylediği şiirleri yazıya geçirmesi için öğretmen ve öğrencileri görevlendirmesi hususunda ricada bulunur. Fakat Alıkulov’un bu arzusu gerçekleştirilmez. 1946 yılında Güney Kırgızların folklorunu derleyen bir ekip Barpı Alıkulov 62 yaşında şiir söyleyip dilenirken onu bulur ve şiirlerini kayda geçirir. Barpı Alıkulov ile gerçekleştirilen bu görüşmeden sonra onun şiirleri Kırgız SSR İlimler Akademisi’ne tanıtılır. Bunun üzerine Barpı başkente davet edilir ve günde üç dört saat şiir okutularak şiirleri kayıt altına alınır. Barpı Alıkulov 9 Kasım 1949’da ardında değerli şiirlerini bırakarak hayata gözlerini yumar (Anashuulu 2018: 16-20). Onun ölümünden sonra pek çok anma töreni düzenlenmiş; okul, mahalle ve köylere onun

adı verilmiş, 2009 yılında fotoğrafı posta pulu olarak basılmıştır (Çalışkan 2019: 21).

Kırgız Türklerinin ünlü akını Barpı Alıkulov’un en önemli yönü atışmadaki ustalığıdır. Daha küçük yaşlarda büyük akınlarla atıştığını hayal ederek atışma sanatında kendisini geliştirmiştir. Bu hayalî atışmalarla zihnini geliştirmiştir. İlerleyen zamanlarda ise dönemin akınları ile atışmalar yaparak pek çoğunu kazanmıştır. Kırgız akınlık geleneği içerisinde yer alan kordoo ayıtış/ tahkir atışması, calpı ayıtış/toplum atışma, tabışmak ayıtış/ bilmeceli atışma, sanat ayıtış / sanat atışması türlerinin hepsinde örnekler veren Alıkulov; Nazarbay, Kara Murza, Kalmurza, Beknazar, Cenicok, Toktogul gibi akınlarla atışmalar yapmıştır (Anashuulu 2018: 21-43). “Onun sağlam şairlik yeteneği ve gücü, eserlerinin toplumsal ve sosyal değeri ile edebî estetik ölçütü bakımından büyük şairlerden Toktogul, Togolok Moldo gibi isimlerle birlikte anılmaktadır” (Akmataliyev 2002: 481)

Barpı Alıkulov’un şiirlerine bakıldığında Sovyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönem ortaya çıkar. Okuma yazma bilmemesine rağmen içinden çıktığı toplumun kültürüyle ilgili derin bir birikime sahip olan Alıkulov, bu birikimini şiirlerine de aktarmıştır: “Doğu’nun büyük edebî eserlerinin halk sürümlerini çok iyi bilmıştır. Bunun neticesinde şair, bütün bu tecrübelerini ve bilgisini eserlerinde kullanmış ve geliştirmiştir” (Kayıpov, 2005: 345).

Doğaçlama söyleme ve atışma yapma konusunda usta olan Barpı Alıkulov Kırgız akınlık geleneği içerisinde “tökmö akın (badeli âşık)” olarak değerlendirilebilir. Kopuz eşliğinde doğaçlama söyleyen Alıkulov hem şiir sanatına hem de müziğe katkıda bulunmuştur (Çalışkan 2019: 8). Alıkulov okuma yazma bilmediği için söylediği şiirleri kayıt altına alamamıştır. Ezberindeki şiirler ise kendisinin yaşlılık döneminde yazıya geçirilmiştir. Onun şiirlerini içeren eserler şunlardır: Seçilmiş Şiirler (1949), Tilek; Şiir Antolojisi (1951), Seçilmiş Eserler (1955), Okul Hakkında Şiir (1957), Tabiat Özellikleri; Şiirler, Mektep (1973), Mölmölüm: Şiirler (1973), Balalık Çağı: Şiirler (1978), Seçmeler (1984), Tabiat Güzelliği: Şiirler (1987) (Kayıpov, 2005: 345). Alıkulov’un özellikle aşk konulu şiirleri bestelenmiştir ve günümüzde de pop müzik tarzında söylenmeye devam etmektedir (Anashuulu 2018: vi)

Âşık Veysel Şatıroğlu ve Akın Barpı Alıkulov’un Şiirlerinde Ortak Konular

Âşık Veysel ve Barpı Alıkulov aynı gelenekten beslenen iki halk şairidir. Her ikisi de sözlü geleneğin aktarıldığı ortamlarda büyümüş ve böylece geleneğin inceliklerini bilen kişilerdir. Ayrıca yoksulluğun ve gurbetin acısını yaşamış, savaş görmüş, toplumsal çalkantıları idrak etmiş olmaları da benzerdir. Bunun yanında kader ortaklığı olarak her ikisi de hayatının belli bir döneminden sonra dünya gözünü yitirmiş, gönül gözü ile görmeye başlamışlardır. Pek çok yönden ortaklıkları bulunan bu iki halk şairinin şiirlerinde de hem konu hem üslup açısından ortaklıklar dikkat çekmektedir. Bu ortaklık ilk defa Feyzan Vural ve Ayşenur Begüm Çalışkan tarafından

değerlendirilmeye alınmıştır. Çalışkan “Âşık Veysel ve Barpı Alıkulov’un Karşılaştırmalı Analizi” adlı yüksek lisans tezinde iki halk şairinin şiirlerini müzikoloji alanı kapsamında değerlendirmiştir. Bu çalışmada ise âşıklık / akınlık geleneği bağlamında Âşık Veysel ve Barpı Alıkulov’un şiirlerinde ortak olarak işlenen “vatan / millet sevgisi”, “insan sevgisi”, “kadın ve aşk”, “doğa sevgisi”, “zamaneden şikâyet”, “nasihat” ve “eşitlik / adalet” konuları değerlendirilecektir. Biyografik bağlam ortaya konulan eserlerin muhtevasında belirgin ortaklıkların meydana gelmesine zemin hazırlamıştır.

Vatan Millet Sevgisi

Türkler için vatan, uğruna can verilecek kutsiyete sahip bir mevhumdur. Vatan dendiğinde sadece üzerinde yaşanan toprak parçası anlaşılmaz. Vatan, bir milletin manevi varlığını devam ettirdiği yerdir. Bu sebeple vatan, anaya benzetilmiştir. Bir milletin tarih sahnesinde var kalmasını sağlayan vatan toprağını her türlü tehlikeden korumak da o vatan üzerinde yaşayanların borcudur. Vatan kavramı, millet olgusu Türk tarihinin ilk dönemlerinden itibaren şekillenmiştir. Göktürk Yazıtları’nda vatani ve milleti için çalışmak bilinci açıkça kendisini gösterir: “(...) Babamızın, amcamızın kazanmış olduğu milletin adı sanı yok olmasın diye, Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturdum. Küçük kardeşim Kül Tigin ile, iki şad ile öle yite kazandım (...)” (Ergin 2015: 17). Tarihin ilk dönemlerinden itibaren vatan, millet algısı oluşmuş olan bir milletin yazar ve şairleri de eserlerinde vatan millet sevgisi konusuna yer vermişlerdir. Bugün dünyanın çeşitli coğrafyalarına yayılmış olan Türk boylarının ortak hayat tasavvuruna sahip olduğu görülmektedir. Vatan, millet olgusu ile ilgili anlayış da tüm Türk boylarında ortaktır.

Âşık Veysel ile Barpı Alıkulov’un şiirlerinde de vatan, millet sevgisinin öne çıkan temler arasında olduğu görülmektedir. Âşık Veysel’in “Olaydım Cephede Kahraman Asker” adlı şiirinde vatan savunması için can verme isteği açıkça görülür. Küçük yaşta gözlerini kaybeden Âşık Veysel, Kurtuluş Savaşı zamanında askere gidip vatani için savaşamaz. Bu durumdan çok müteessir olan Âşık Veysel yaşadığı duygu yoğunluğu ile şu dizeleri söyler: “Olaydım cephede kahraman asker / Çalışırdım memleketin işine / İçimde duygular uyanan hisler / Taşırırdı beni hudut dışına / Bizi bugün için beslemiş vatan / Ne mutlu bu yolda olaydım kurban” (Oğuzcan 2001: 162). Kendisini besleyip büyüten vatanına düşman musallat olduğunda düşmanın göğsüne süngü vuramamak, ecdadı gibi savaşıp vatan toprağı için can verememiş olmak âşığı derinden üzer: “Çekilip karşıma çıkınca düşman / Süngü vursa idim düşman döşüne / İftihar ettiğim büyük muradım / Türk oğluyum temiz Türk’tür ecdadım / Şehit ismi yazılsaydı soyadım / Kanım ile mezarımın taşına / Ne yazık ki bana olmadı kismet.” (Oğuzcan 2001: 162). Milletin fertleri vatan savunmasında iken kendisinin eli kolu bağlı bir şekilde oturması onun zoruna gider. Eğer vatan savunması kismet olsa vatan toprağı için kanını akıtıp canını vermekten geri durmayacağını söyler: “Düşmanı denize dökerken millet /

Felek kırdı kolum vermedi nöbet / Kılıç vurmak için düşman başına / Bugünler müyesser olsaydı bana / Minnet etmez idim bir kaşık kana / Mukadder harici gelmez meydana / Neler geldi bu Veysel’in başına” (Oğuzcan 2001: 162). Âşık Veysel, kalbinde taşıdığı vatan sevgisini bu samimi şiiriyle ortaya koyar.

Benzer bir şekilde Barpı Alıkulov da vatani için savaşmanın, vatan toprağı uğruna can vermenin kutsallığına değinir. Alıkulov, özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında vatan sevgisi, vatan için mücadele konularına sıkça yer vermiştir. Onun “Uzatuu (Uğurlama)” adlı şiirinde vatan savunması için cepheye giden askerlere olan hayranlığı ve sevgisi öne çıkar: “Kayratı bar cigitter (Gayretli yiğitler) / Askerge cönöyt ok bolup. (Askere gider ok gibi.) / Köpçülük eldin içinde (Kalabalık halkın arasında) / Tura albadım toktolup. (Duramadım yerimde.) / Körgüm keldi baldardın (Görmek istedim yiğitlerin) / Askerge jönöp ketkenin. (Askere gidişini.) / Oşol künü kışında (O günün kışında) / Stansaga cetkenim. (İstasyona geldim.)” (Anashuulu 2018: 48). Halk büyük bir coşku ile vatan savunması için giden askerleri uğurlamaktadır. Barpı Alıkulov da ok gibi askere giden bu cesur yiğitleri görmek istediğini ve bu sebeple istasyona geldiğini belirtir. Alıkulov’un askerlerden övgü ile bahsetmesi ve vatan savunması için giden bu yiğitlerin cesaretine hayranlık göstermesinin altındaki temel sebep elbette vatan sevgisidir.

Vatani ve milleti sevmek aynı zamanda vatan ve millet için gayret edip çalışmayı da gerektirmektedir. Ataların kanlarını dökerek kurdukları vatanın yücelmesi için sebat ile çalışmak şarttır. Âşık Veysel’in “Vatan Sevgisini İçten Duyanlar” başlıklı şiirinde vatan için yorulmadan çalışmak gerektiği öğütlenmektedir. Kurtuluş Savaşının zorlu günlerinden sonra geri kalmış vatani ve milleti çağdaş medeniyetler seviyesine erdirmek için çalışmak her vatandaşın görevi olmuştur: “Vatan sevgisini içten duyanlar / Sıtk ile çalışır benimseyerek / Milletine ulusuna uyanlar / Demez neme lazım neyime gerek / Her ferdin hakkı var bizimdir vatan / Babamız dedemiz döktüler al kan / Hudut boylarında can verip yatan / Saygiyle anarız şehit diyerek” (Oğuzcan 2001: 161). Bütün vatandaşlar ülkede eşittir ve vatani yüceltmek için el ele verip çalışmalıdır. Sadece çalışanlar öne geçebilir: “Vatan aşkı ile çalışan kafa / Muhakkak erişir öndeki safa / Tesir nüfuz olur her bir tarafa / Herkes onu büyük tanır severek / Olmak istiyorsan dünyada mesut / Hakka halka yaratacak bir iş tut / Çalıştır oğlunu kızını okut / İnsan olmak için okumak gerek” (Oğuzcan 2001: 161). Küçük büyük demeden herkes üzerine düşeni yaparak çalışmalı, okumalı ve vatani millete yararlı işler ortaya koymalıdır: “Vatan bizim ülke bizim el bizim / Emin ol ki her çalışan kol bizim / Ayyıldızlı bayrak bizim mal bizim / Söyle Veysel övünerek överek” (Oğuzcan 2001: 161). Ay yıldızlı bayrağı yüceltmek ancak çalışmakla olur.

Barpı Alıkulov da “Cer Üstündö Küygön Ot” adlı şiirinde Kırgız halkının düşmanlığı bitiren bir ok olduğunu, yeryüzünü düşmanlık ateşine verenlere karşı korkusuzca çabaladığını belirtir: “Cer üstündö küygön ot, (Yer üstünde

yanan ateş,) / Otta öçürgön – bizdin ok, (Ateşleri söndüren - bizim ok,) / Ot tutantkan düşmandan (Ateş yakan düşmanlığın) / Korkup koyboyt bizdin el. (Korkmaz bizim halk.)” (Anashuulu 2018: 48). Halkın korkusuzca mücadele etmesi Kırgızları yüceltmektedir.

İnsan Sevgisi

Yaratılmışların en üstü olarak tanımlanan insan bütün semitik dinlerde belli bir değeri haiz olarak kabul edilmiştir. İnsan taşıdığı akıl sayesinde saygı duyulan bir varlık olarak kabul edilmiştir. Batı'nın Hümanizm'inden farklı olarak doğu medeniyetinde “Yaratılanı Yaratan'dan ötürü” sevmek yaklaşımı karşımıza çıkar.

Âşık Veysel'in şiirlerinde de derin bir insan sevgisi yer almaktadır. Bütün insanların eşit olduğu ve herkese eşit davranılması gerektiği mesajını verdiği “Beni Hor Görme Gardaşım” adlı şiirinde Âşık Veysel insanların inançları, sosyal statüleri sebebiyle hor görülmemesi gerektiğini söyler: “Beni hor görme gardaşım / Sen altınsın ben tunç muyum / Aynı vardan var olmuşuz / Sen gümüşsün ben saç mıyım / Ne var(ı)sa sende bende / Aynı varlık her bedende / Yarın mezara girende / Sen toksun da ben aç mıyım”(<https://www.repertukul.com>) Tüm insanları Yaratan'ın bir olduğu ve insanın topraktan gelip toprağa gideceği gerçeğini unutmaması gerektiği, yaratılan her insanın eşit olduğu gerçeği Âşık Veysel tarafından şu şekilde dile getirilir: “Topraktandır cümle beden / Nefsini öldür ölmeden / Böyle emretmiş yaradan / Sen kalemsin ben uç muyum / Tabiyete Veysel âşık / Topraktan olduk gardaşık / Aynı yolcuyuz yoldaşık / Sen yolcusun ben bac mıyım.” (<https://www.repertukul.com>)

Barpı Alıkulov da şiirlerinde insan sevgisine ve tüm insanların eşit olduğu konusuna yer vermiştir. Daha küçük bir çocukken zenginlerin ağır işlerinde çalışan ve hor görülen Alıkulov bu durumu kabullenememiş, insanların insanca yaşadığı ve bir birine üstünlük taslamadığı bir hayatın hayallerini kurmuştur. “Barpı insanlığı her şeyden üstün tutan ona sonsuz saygı duyan ahlâk sahibi bir şairdir. Akınlık (şairlik) otoritesini sıradan şairler gibi zenginleri ve onların yaptıklarını överek kullanmamıştır.” (Öztürk, 2010: 206). Ünlü bir akın olduğunda da şiirlerinde ezilen insanların sıkıntılarını dile getirerek tüm insanların eşit haklara sahip olarak mutluluk içinde yaşadığı zamanları diler: “Nietin buzuk, oñbo bay. (Niyetin bozuk, onma bay.) / Etek, ceñi kurganbay. (Eteği, yeni kuruyan bay.) / Çıdap tura albaysın, (Dayanıp duramazsın,) Kişinin akısın urdabay. (İnsanın hakkını çalmadan.) / Bay kamçısın kötöröt, (Bay kamçısını kaldırır,) / Cetilgen cetim korkpogun! (Büyürsün yetim korkma!) / Özüñdöy karıp körünsö. (Kendin gibi yetim görürsen.) / Aylanaña toptogun! (Etrafına topla!)” (Anashuulu 2018: 47). İnsan sevgisini daha çok ezilen insan üzerinden dile getiren Alıkulov, zamanında hor görülmüş olan kişileri belli bir yere gelince ezilenlere yardım etmesi konusunda öğütler: “Argımak attı arık dep, (Argımak atı arık diye,) / Colgo taştap ketpeñer. (Yolda bırakıp gitmeyin.) / Tozoktuu oor kün keter, (Azaplı ağır günler geçer,) / Teñdik kün carc eter! (Eşitlik günleri parıldar!)” (Anashuulu 2018: 47).

Barpı Alıkulov da Âşık Veysel gibi şiirlerinde insana insan olduğu için saygı duyulması gerektiği, insanın maddi durumu veya inançları dolayısıyla hor görülmemesini, insanların eşit olduğunu vurgulamaktadır.

Aşk ve Kadın

Aşk, insanlık tarihi kadar eski geçmişi olan evrensel bir konudur. Şaire şiiri söyleten gönlünde kaynayıp duran aşk duygusudur. Türk dünyası sözlü geleneği içerisinde âşık / akın olmaya yönelme sebepleri arasında sevdalanmanın önemli bir yeri vardır (Durbilmez 2008: 75). Halk şairlerinin şiirlerinde aşk konusunun başat konu olduğunu söylemek mümkündür. 20. yüzyılda Anadolu sahasında öne çıkan isimlerden biri olan Âşık Veysel'in şiirlerinde de aşk temasının diğer konulara göre daha ağırlıklı olduğu tespit edilmektedir. Aşka tutulan kişi büyülenmiş gibidir ve gönül verdiği sevgili ona olağanüstü güzellikte görülür. Âşık Veysel “Bir Kökte Uzamış Sarmaşık Gibi” adlı şiirinde gönül gözü ile müşahade ettiği sevgiliyi şöyle tasvir eder: “Bir kökte uzamış sarmaşık gibi / Dökülmüş gerdana saçların güzel / Gözlerin ufukta bir ışık gibi / Kara bulut gibi kaşların güzel / Koynundaki turunc mudur nar mıdır / Adın Huri midir Gülizar mıdır / Gözlerinden akan yağmurlar mıdır / On beş on altı mı yaşların güzel / Âfat-ı devran mı bilmem ki nesen / Bülbülün avazın' andırır sesin / Seher yeli gibi gelir nefesin / Âşıka bahardır kışların güzel” (Özen 2018: 143). Sevgilinin saçları, gözleri, kaşları, sesi olağanüstü güzelliğindedir. Nefesi ise bir seher yeli gibi ferahlatıcıdır. Henüz on beş, on altı yaşında olan bu güzelin sesi kulağa bülbül sesi gibi duyulmaktadır. Böyle bir güzeli gören âşık aşk derdine düşer fakat bu dertten kurtulmak gibi bir talebi de yoktur. Âşığın dileği bakışları cellat gibi olan bu güzelin omuzlarına başını dayayabilmektir: “Her güzel de eda ile salınmaz / Huri misin melek misin bilinmez / Arasam dünyayı eşin bulunmaz / Firdevs-i Âlâ'da eşlerin güzel / Görünce derdimi arttırdın kat kat / Can alıcı gözler sanki bir cellat / Veysel'i kapıdan eyleme azat / Bana yastık olsun saçların güzel” (Özen 2018: 143). Dünyada eşi benzeri olmayan bu günele denk olabilecek ancak Firdevs cennetindeki meleklerdir. Her ne kadar sevgilinin güzelliği aşka düşmeye bir sebepten de asıl olan aşkın kendisidir. Âşık Veysel'in “Güzelliğin On para Etmez” adlı şiirinde bu gerçeği dile getirdiğini görmekteyiz: “ Güzelliğin on par'etmez / Bu bendeki aşk olmasa / Eğlenecek yer bulaman/ Gönlümdeki köşk olmasa” (Özen 2018: 79).

Barpı Alıkulov'un şiirlerinde de aşk ve kadın konusu önemli bir yer tutmaktadır. “Araştırmacılar Barpı'yı aşkın, sevginin büyük akını diyerek adlandırmışlardır” (Alimov,2003: 52). Kadırcul Dautov'un ifadesiyle, “Kırgız akınlarının arasında Barpı'dan başka sevgiyi severek dile getiren ırçı/ozan olmamıştır.” (Dautov, 2003: 25). Alıkulov'un “Gül kızdar”, “Mölmölüm”, “Mırzayım”, “Lölükan”, “Buuracan”, “Karaköz” “Ak Dilbar” adlı şiirleri aşk ve kadın konulu şiirlerindedir (Çalışkan 2019: 56). Burada onun “Güzel Kız” adlı şiiri ele alınacaktır. Aşka âşık olan akın, yaşı ilerlese de gönlünün halen genç olduğunu ve âşık olmayı özlediğini söyler: “Herkes kendi sevdiğini söyler, / Aklına taktığını. / Âşık olup ulaşmadan, /

Arasat'ta kaldığını. / Ben de bir şiir söyleyeyim / Aşka dair bir dize / Yara açtı taze yüreğe / Dert saçan güzel ağız / Bu iş genç işi imiş / Özledim aşk işini” (Çalışkan 2019: 56). Gönül bir güzele düşen âşık halkın överek bahsettiği güzelin peşine düşer. Başında kızıl ipek örtüsüyle gönül yakan endamlı güzele gönlünün sırrını açmak için seslenir: “Arayıp geldim güzel kız, / Senin gibi güzeli / Tanımazsın sen beni / El üstünde tutar halk seni / Tanışalım bu yerde / Tertipli güzel, gel beri! / Görmemişindir sen beni, / Çok övüyor halk seni / Görüşelim bu yerde / Endamlı güzel gel beri!” (Çalışkan 2019: 56). Sevgiliyi ikna için dil döken âşık onun güzelliği karşısında yanıp kül olmaya da razıdır: “Gömleğin kızıl ipek / Görmeye geldim özellikle / Beni yakarsan kendin yak / Endamlı güzel nazıkçe / Başörtün kızıl ipek, / Yol aşıp geldim özellikle / Ateşe atarsan kendin at. / Sevimli güzel nazıkçe” (Çalışkan 2019: 56). Birçok yer gezip birçok güzel gören âşık, sevgilinin eşine benzerine rastlamamıştır: “Onların biri dahi / Benzemez sana, gerçekten! / Gözüm sever, bin güzel, / Gönلüm sevdi bir güzel / Gönلün sevdiği sen oldun / Sana Âşık ben oldum” (Çalışkan 2019: 56).

Doğa Sevgisi

Göçerevli bir hayat tarzına sahip olan Türk boyları için doğanın önemli bir yeri vardır. Doğa ile iç içe olan Türkler, doğanın parçası olan toprağı, havayı, suyu, ağacı değerli görmüşler ve sanatsal üretimlerinde doğanın bu unsurlarını canlı bir biçimde işlemişlerdir.

Anadolu sahası âşıklık geleneğinin 20. yüzyıl temsilcisi olan Âşık Veysel'in şiirlerinde de doğanın unsurlarının tüm canlılığı ile yer aldığı görülmektedir. Dahası onun şiirlerinde insan da doğanın bir parçası olarak karşımıza çıkar. Âşık Veysel'in “Kara Toprak” adlı şiirinde insan-doğa uyumu, insanın doğaya ait olması durumu çok veciz bir üslupla ele alınmıştır. Âşık Veysel'in “Orman Yurdun Temelidir”, “Türlü Türlü Renklere Belenmiş”, “Yel Estikçe Dalgaları Dallar” adlı şiirleri de doğa ve doğanın unsurlarını ele almaktadır.

Kırgızistan sahası akınlık geleneğinin 19. yüzyıl temsilcisi olan Barpı Alıkulov'un şiirlerinde de doğanın, doğaya ait başta su olmak üzere hava, toprak, ağaç gibi unsurlarının canlı bir şekilde işlendiği tespit edilmektedir. Göçerevli yaşam tarzını benimseyen Kırgız Türkleri için doğa bir yaşam alanı, doğanın unsurları ise insanın uyum içinde yaşadığı, saygı duyup kutsadığı varlıklardır. Bu unsurların içerisinde en çok öne çıkan bolluk ve bereketin, yaşamın, saflık ve manevi temizliğin simgesi olan su olmuştur. Kırgız şiirine bakıldığında “akan su” temasının pek çok akın, şair tarafından kullanıldığı hatta bu tema etrafında oluşan bir akımın ortaya çıktığı görülmektedir. Togolok Moldo, Ceñicok, Kökü Uulu ve Barpı Alıkulov'un “akan su” temalı şiirlerinin varlığı bilinmektedir. “Kırgız şiirinde özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlayıp yakın zamana kadar kullanılan ‘akan su’ teması, bir şiir akımı olarak şairlerin evrenin ve yaratılışın tabiata yansıyan sırları üzerindeki düşüncelerini aktarır. Su metaforu ile temiz, saf ve güzel olanın arayışı içerisindeki şairler, bir tür felsefi şiir örneği verirler.” (Kundakçı 2019: 190).

Barpı Alıkulov'un “Akkan Su”(Akan Su), “Kün (Güneş)”, “Şamal (Rüzgar)” gibi şiirlerinde doğa ve doğanın unsurları ile ilgili temleri işlediği görülmektedir. Kırgız şiirinde “akan su” temasının ayrı bir yeri olması bakımından burada Alıkulov'un “Akan Su” şiirine yer verilmiştir.

Âşık Veysel'in “Kara Toprak” adlı şiiri ile Barpı Alıkulov'un “Akan Su” adlı şiiri doğanın iki farklı unsurunu ele almaktadır fakat bakış açısı ve ele alış biçimleri ortaktır. Her iki halk şairi de doğanın bu unsurlarının değerini, kutsiyetini ve insan için vazgeçilmezliğini dile getirmişlerdir.

Âşık Veysel “Kara Toprak” adlı şiirinde: “Dost dost diye nicesine sarıldım / Benim sadık yârim kara topraktır / Beyhude dolandım boşa yoruldum / Benim sadık yârim kara topraktır.” (Özen 2018: 63) diyerek dünyada kendisini ne olursa olsun terk etmeyen tek varlığın toprak olduğunu belirtir. Âşık Veysel, her istediğini topraktan aldığını, toprak sayesinde karnının doyduğunu, insanoğlunun toprakta nesiller boyunca bolluk içinde yaşadığını söyler: “Koyun verdi kuzu verdi süt verdi / Yemek verdi ekmek verdi et verdi/ Kazma ile döğmeyince gıt verdi / Benim sadık yârim kara topraktır / Âdem'den bu deme neslim getirdi / Bana türlü türlü meyva yetirdi / Her gün beni tepesinde götürdü / Benim sadık yârim kara topraktır.” (Özen 2018: 63). Âşık Veysel, toprağın cömertliğini “Bir çekirdek verdim dört bostan verdi.” (Özen 2018: 63) sözleri ile dile getirir. İnsanoğluna dileğini veren cömert toprak, cömertliği Hakk'tan almıştır: “Dileğin var ise iste Allah'tan / Almak için uzak gitme topraktan / Cömertlik toprağa verilmiş Hakk'tan / Benim sadık yârim kara topraktır” (Özen 2008: 63). Âşık Veysel, topraktan kutsal bir varlık gibi bahseder ve toprağı insan için vazgeçilmez olarak görür.

Barpı Alıkuov da şiirlerinde yukarıda belirtildiği gibi doğanın pek çok unsurunu yüceltmıştır. Onun “Akan Su” adlı şiirinde suya atfettiği kutsiyet ve suyun insan hayatı için değeri açıkça görülmektedir: “Ayak-başın bilbeysin, (Başını sonunu bilemezsin,)/ Birdey ketken, akkan suu. (Aynı şekilde akan su.) / Çarçaganın, talganın (Yorulduğunu bilmeden) / Bilbey ketken, akkan su. (Akıp giden akan su.)” (Kundakçı 2019: 194-200). Suyun ulaştığı her yer bolluk ve bereket dolar. Kimin ihtiyacı olsa su orada olur. Su cömerttir: “Cetken cerin gülistan, (Ulaştığın yerler gülistan,) / Şaar bolgan, akkan suu. (Şehir olan akan su.) / Kimge gerek şol zamat (Kime lazım olsa anında) / Dayar bolgan, akkan su. (Hazır olan akan su.)” (Kundakçı 2019: 194-200). Su, yeryüzündeki canlılara hayat verendir. İnsanın yaşamı da suya bağlıdır: “Arpa, buday çaylagan, (Arpa, buğday yeşerten,) / İçkendin baarı cayragan,(İçenleri rahatlatan,) / Abrakmat, akkan suu. (Memnunuz senden akan su.)” (Kundakçı 2019: 194-200). Su cömert olduğu kadar adildir de. Tüm canlılara eşit davranır. Tüm ihtiyaç sahiplerine ulaşır: “Kıbragan candarda, (Kıprırdayan canlılara) / Ten caraldin, akkan suu. (Eşit oldun akan su.) / Orus menen musurman (Rus ile Müslümana) / Tayirligi, akkan suu. (Denksin sen, akan su.)” (Kundakçı 2019: 194-200). Doğadaki her şey var olmak için

suya muhtaçtır. İnsan, dağ, ağaç su olmadan yaşamını sürdüremez: “Egizgi toonun erki çok, (Yukardaki dağın gücü yok) / El bolboson, akkan suu. (Sen olmazsan akan su.) / Eç kim tirüü kün körböyt, (Kimse canlı kalamaz,) / Sen bolmoson, akkan suu. (Sen olmazsan akan su.) / Sensiz darak kögörböyt, (Sensiz ağaç yeşermez,) / Sensiz mömö kögörböyt, (Sensiz meyve yetişmez,)” (Kundakçı 2019: 194-200). Alıkulov, tıpkı Âşık Veysel gibi doğanın bir unsurunu Yaratıcı'nın bir nimeti olarak ele alıp yüceltmıştır.

Zamaneden Şikâyet

Toplumun zaman içerisinde geçirdiği değişim bazen olumlu yönde ilerlerken bazen de kültür ve ahlak yozlaşması şeklinde olumsuz bir şekilde gerçekleşebilmektedir. Atalardan atilere geçen kültürel değerlerin zamanla yozlaşması ve hatta yok olması o toplumun manevi anlamda çöküşüne neden olmaktadır. Bu olumsuz gidişat toplumun içinden çıkan ve o toplumun kültürünün aktarıcıları olan âşıkların / akınların da dikkatini çekmiş ve yaşanan bu olumsuz gelişmeye şiirleri aracılığıyla tepki göstermişlerdir. Âşık Veysel de içinde yaşadığı dönem içerisinde gerçekleşen kültürel yozlaşmayı şiirleri ile eleştirmiştir. Onun “Bozuldu Kalmadı Dünyanın Tadı” adlı şiirinde yaşanan kültür yozlaşmasının boyutları açıkça görülmektedir. Doğru söze itibarın kalmadığını, herkesin kendince bir yol tutturup doğru yoldan saptığını belirten âşık bu durum karşısındaki üzüntüsünü dile getirir: “Bozuldu kalmadı dünyanın tadı / Doğru söz nasihat duyan kalmadı / Herkes kafasınca eyler inadı / Gittiğin yol yanlış diyen kalmadı”(Kaya 2004: 139). Büyüklere saygının kalmaması, yeni neslin atayı babayı tanımaması ağlanacak bir ahlaki çöküşdür ve bunun önüne geçmek de imkânsızdır: “Ağlasam ağlanmaz gülsem gülünmez / Yusam temizlensem silsem silinmez / Ata nedir baba kimdir bilinmez / Atayı babayı sayan kalmadı”(Kaya 2004: 139). İnsanların birbirinin aleyhinde olması, yalan yanlış konuşması ve yaratıcının kitabından uzaklaşması da dönemin sıkıntıları arasında ele alınmıştır: “Her yerde konuşup lehte aleyhte / Kimisi sahtekâr kimisi sahte / Bir fark görünmüyor nikâhta hakta / Kitabın sözüne uyan kalmadı”(Kaya 2004: 139). Doğru söze, nasihate kulak asanın olmadığı, aç gözlülüğün yayılıp kanaatsizliğin arttığı bir dönem ortaya çıkmıştır: “Ne çare bu derde bulunmaz deva / Doğru söyleyene diyorlar hava / Dünyanın malını doldursa eve / Kanaat eyleyip doyan kalmadı”(Kaya 2004: 139). Âşık Veysel yaşanan bu kötü gidişatı üzüntü ve şaşkınlıkla karşılamış ve eleştirmiştir.

Barpı Alıkulov da “Dünüyö (Dünya)” adlı şiirinde benzer bir şekilde zamanın getirdiği kötülükleri dile getirir. Özellikle yoksulların çektiği sıkıntılar, zenginlerin zorbalıkları, gariplerin yaşadığı azaplar yeni zamanın kötülükleri olarak şiirde yer almıştır: “Bir adamdı ıylatıp, (Bir adamı ağlatıp,) / Burkurattıñ dünüyö. (İniletin dünya.) / Cokko bardan calıntıp, (Yoksulu zengine yalvartıp,) / Pul surattıñ, dünüyö. Para sorgulattın, dünya. / Birdin malın talatıp, (Birinin malını dağıtıp,) / Çırkırtattıñ, dünüyö (Ağlattın, dünya.)” (Anashuulu 2018: 81-82). Hak yiyenlerin arttığı, zulmün çoğaldığı bir dönemle karşı

karşıya olunduğunu belirten Alıkulov, bu düzeni eleştirir: “Birdin akın biröögö (Birinin hakkını birine) / Talaştırdıñ, dünüyö. (Yedirdin, dünya.) / Seni erçigen neçendi (Seni takip eden nicelerini) / Adaştırdıñ, dünüyö. (Kaybettirdin, dünya.) / Bir adamga zalaldı (Bir adama zülümü) / Anık kıldıñ, dünüyö. (Mübah kıldın, dünya.) / Cokçuluktan neçendi (Yoksulluktan nicelerini) / Zarıktırdıñ, dünüyö. (Muhtaç kıldın, dünya.)” (Anashuulu 2018: 81-82). Zenginler bolluk içinde yaşarken fakirler ayağına çarık giymektedir. Alıkulov böyle bir yaşam tarzının adaletsizliğini dile getirir: “Kaltıratıp kedeydi (Korkutup fakiri) / Karıp kıldıñ, dünüyö. (Garip kıldın, dünya.) / Butundagı kiygenin (Ayağındaki giydiğini) / Çarık kıldıñ, dünüyö. (Çarık yaptın, dünya.)” (Anashuulu 2018: 81-82).

Nasihahat

Sözlü geleneğin temsilcileri olan âşıklar / akınlar mensubu oldukları toplumun duygu ve düşünce dünyasına yön verme gücüne sahiptir. Sözün etki gücünü elinde bulunduran bu söz ustaları içinde bulunulan koşullardan hareketle halkı doğruya ve güzele yöneltmek amacıyla nasihatler verirler. Âşık Veysel'in şiirlerinde de zaman zaman toplumu yönlendirmeyi amaçlayan nasihatler yer almıştır. Onun “Kulak Ver Sözüme Dinle Vatandaş” adlı şiirinde çalışıp üretme konusunda Türk milletine nasihatler yer almaktadır: “Kulak ver sözüme dinle vatandaş / Uyma laklak edip gülüşenlere / Meşgul eder seni işinden eyler / Karışırın tembel perişanlara / Adım at ileri geriye bakma / Bir sağlam iş dut da elden bırakma / Saçma sapan sözler hep delip dakma / Allah'ın yardımı çalışanlara “ (Oğuzcan 2001:67). Millet ancak çalışarak yücelecektir. Allah cömert olsa da tembelce oturana ekmek vermez. Oturup geçmişini konuşarak bir yere varılmaz: “İleriye gören geriye bakmaz / İnsanlık yolundan taşraya çıkmaz / Allah cömert amma ekmek bırakmaz / Oturup geçmişini konuşanlara / Maziye karışmış yıllar da ay da / Onu tekrar etmek sağlamaz fayda / Gören göze ibret vardır her şeyde / Seyret gökyüzünde yarışanlara” (Oğuzcan 2001:67). Dünya geçicidir nasılsa deyip oturmak doğru değildir. Refah bir yaşam isteniyorsa çalışmak gereklidir: “Veysel der kafanı nafîle yorma / Dünya fani deyi çöküp oturma / Adım at ileri avara durma / Yoldaş ol refaha kavuşanlara.” (Oğuzcan 2001:67).

Benzer bir şekilde Barpı Alıkulov da “Kolhozdo” adlı şiirinde halkına çalışmayı öğütler. Geri kalmışlıktan kurtulmanın tek yolu kadın erkek istekle çalışmaktan geçmektedir: “Sınbayt turgan temirdey, (Kırılmaz demir gibi,) / Erkek, ayal ten birdey, (Erkek, kadın aynı eşit,) / İşteğile kolhozdo, (Çalışın kolhozda,) / İyğilikti irettep, (İyilik yapıp,) / Bütögülö kolhozdo, (Tamamlayın kolhozda,) / Erkin emgek bereke (Erkin emek bereket) / Küçögülö kolhozdo, (Güç ile kolhozda,) / Aldı-artın anıktap, (Önünü ardını belirtip,) / Tüzögülö kolhozdo. (Düzenleyin kolhozda.)” (Anashuulu 2018: 53). Alıkulov, Demir gibi güçlü bir irade ile milletçe yorulmadan çalışmak gerektiğini öğütler.

Eşitlik / Adalet

Eşitlik ve adalet bir toplumun refah ve huzur içinde yaşaması için gerekli olan temel unsurlardır. Sosyal ve ekonomik açıdan, inanç değerleri bakımından eşit muamele görmeyen bireyler içinde buldukları toplum ile uyum sağlayamaz ve böylece toplumsal problemler, kargaşalar baş gösterir. Bu sebeple toplumsal düzenin sağlanması adına eşitlik ve adalet olmalıdır. Halkın sesi konumunda olan âşıklar / akınlar içinden çıktıkları toplumun problemlerini dillendirerek yanlış giden, toplumsal krize neden olan durumları eleştirmişlerdir. Bu bağlamda Âşık Veysel'in de adalet ve eşitlik konusuna şiiirlerinde vurgu yaptığı görülmektedir. Onun "Aman Kardeş Çok Üşüdüm" adlı şiiiri alegorik bir şiiirdir. Çarık ile mes arasında geçen karşılıklı konuşma esasen fakir ile zengin arasındaki toplumsal çatışmayı yansıtmaktadır: "Çarık söylüyor: Aman kardeş çok üşüdüm / Sen köşede ben dışarda / Senin ile kardeş idim / Sen köşede ben dışarda / Mes söylüyor: Elin yüzün çamur bu ne / Git ahırda kızinsene / Laf istemem uzun çene / Ben köşede sen dışarda / Çarık söylüyor: Sen de deri ben de deri / Görüyon mu kör kaderi / Sen tutmuşsun mevkileri / Sen köşede ben dışarıda" (<https://siir.sitesi.web.tr>). Bütün insanların yaratılışı aynı olmasına rağmen bazıları fakirlik çekip sıkıntıya düşer, bazıları ise çoğu zaman haksızlıkla mevki sahibi olup refah içinde yaşar: "Çarık söylüyor: Sen gezersin halılarda / Güzel güzel balolarda / Ben gezerim çalılarda / Sen köşede ben dışarda / Mes söylüyor: Mes çarıktır çarık mestir / Yürürlerse aynı sestir / Veysel söyler bir nefestir / Gâh içerde gâh dışarda" (<https://siir.sitesi.web.tr>). Eğer eşitlik ve adalet sağlınırsa toplumdan ahenkli bir ses çıkacaktır yoksa her kafadan bir sesin çıktığı ve kargaşanın olduğu bir toplum meydana gelecektir.

Barpı Alıkulov'un şiiirlerine bakıldığında da eşitlik ve adalet konusunun ön planda olduğu görülmektedir. Henüz küçük bir çocukken zenginlerin yanında çalışmaya başlayan ve yoksulluğun acısı ile küçük yaşlarda tanışan Alıkulov, toplumdaki bu adaletsiz yapıyı şiiirlerinde eleştirmiştir. Zenginlerin zorbalıkları, yoksulların çektiği çileler onun şiiirlerinde canlı bir biçimde ele alınmaktadır. Alıkulov'un yanında çalıştığı Nazarbay ile olan atışması toplum içerisinde görülen eşitsizlik ve adaletsizliği eleştiren bir içeriğe sahip olması bakımından önemlidir: "Nazarbay: Üyümdö cürgön "uulumsun", (Evimde çalışan "oğlumsun"), / Üç dildelik kulumsun. (Üç kuruşluk azabımsın.) / Kaptagın, kulum, samandı, (Topla azabım, samanı,) / Cumşaymın sendey camandı, (Yumuşa göndereceğim seni,) / Toyguça ceysin nanımdı. (Tıkabasa yiyorsun ekmeğimi.) Bakpaysın barktap malımdı, (Bakmıyorsun değer verip malıma,) / Bilemin, kulum, alırdı (Biliyorum, azabım, niyetini) / Bargın kelet apana, (Annene gitmek istediğini,) / Barpı: Kaptadım kapka samanı, (Topladım bütün samanı) / Azır senin zamanı. Şu an senin zamanın / Butuma çokoy berbesten, (Ayağıma çarık vermedin,) / Üşük urdu tamanım. (Ayaklarımı üşüttüm.) / Üç aga-ini cindenip, (Üç ağabey kardeş delirip,) / Üçöölöp meni cumşaysın. (Üçünüz birden

çalıştırıyorsunuz.) / Üç dilde akça bergeni, (Verdiğin üç kuruş,)” (Anashuulu 2018: 17). Bu atışmada Nazarbay'ın yanında çalıştığı çocuk yaşta Alıkulov'a ağır işler gördürdüğü, sadece kendisinin değil diğer iki ağabeyinin işlerini de yaptırdığı ve kötü muamelede bulunduğu anlaşılmaktadır. Alıkulov hakkını savunmaya çalışınca da onu dayak ve azap ile korkuttuğu ve bir şekilde sindirmeye çalıştığı görülür. Barpı Alıkulov ve Nazarbay arasında geçen bu atışma aslında toplumdaki yoksul ve zenginler arasındaki problemi de yansıtmaktadır. Çaresiz kalan yoksullar zalimlerin zulmü altındadır. Alıkulov bu eşitsizlik ve adaletsizliği eleştirir.

Birlik ve Beraberlik

Birlik ve beraberlik toplumu ayakta tutan temel unsurdur. Toplumun fertlerinin aynı duygu ve düşünce etrafında birleşmesi, görüş ayrılıklarına düşmeden birlik içinde yaşaması toplumsal huzurun ve milli varlığın devamlılığının temelidir. Bu sebeple birlik ve beraberlik konusu yazar ve şairler tarafından ele alınan bir konu olmuştur. Şiiirleriyle halkın vicdanının sesi olan âşıklar / akınlar da birlik beraberlik konusuna yer vermişlerdir. Âşık Veysel, "Allah Birdir Peygamber Hak" adlı şiiirinde toplumun fertlerini birlik ve beraberliğe davet eder: "Allah birdir Peygamber Hak / (I)Rabbü'l-âlemîn'dir mutlak / Senlik benlik nedir bırak / Söyleyim geldi sırası / Kürt'ü Türk'üyle Çerkez'i / Hep Âdem'in oğlu kızı / Beraberce şehit gazi / Yanlış var mı ve neresi" (<https://siir.sitesi.web.tr>). Benlik davası güdenlerin bir olamayacağını vurgulayan âşık, bu topraklar için beraberce şehit ve gazi olan bu milletin fertlerini birliğe çağırır. İnsanları inancından veya ırkından dolayı hakir görmenin, ayırmanın insanlık adına yüz karası olduğunu söyler: "Kur'an'a bak İncil'e bak / Dört kitabın dördü de Hak / Hakir görüp ırk ayırmak / Hakikatte yüz karası" (<https://siir.sitesi.web.tr>). Kişinin inancı ne olursa olsun millet olma anlayışı ile birlik içinde olması gerekir. Yoksa ayrılıktan çıkacak kargaşa yine bize, milletimize zarar verecektir: "Yezit nedir, ne Kızılbaş / Değil miyiz hep bir gardaş / Bizi yakar bizim ateş / Söndürmektir tek çaresi" (<https://siir.sitesi.web.tr>). Milletin fertleri arasındaki ayrılıktan kaynaklanan ateşi söndürmenin tek çaresi bir olmaktır. Topraktan gelen insanın hepsi birdir. Huzur ve refah için birlik dilenmelidir: "Cümle canlı hep topraktan / Var olmuştur emir Hak'tan / (I)Rahmeti hep Allah'tan / Tükenmez rahmet deryası / Veysel sapma sağa sola / Sen Allah'tan birlik dile / İkilikten gelir bela / Dava insanlık davası." (<https://siir.sitesi.web.tr>). Bütün belaların başı birlikten uzaklaşmaktır. Toplumu ayakta tutan ve yücelten ise birliktir.

Barpı Alıkulov da şiiirlerinde Kırgız halkının birliği konusuna yer verir. Onun "İntımak" adlı şiiirinde birlik ve beraberliğin bir milletin talih ve mutluluğunun sırrı olduğu ifade edilmektedir: "İntımagı bar eldin, (Barışı var milletin,) / Taalay, bağı açıl. (Talihi, mutluluğu açılır.) / İntımagı çok eldin, (Barışı yok milletin,) / Tapkanı beker açıl. (Bulduğu boşa gider.)" (Anashuulu 2018: 53). Barış içinde olan millet, mutlu ve talihlidir. Barışı yitiren millet

ise dağılıp gider. Barışı sağlayansa milletin fertlerinin birlik ve beraberlik içinde olmasıdır.

Ayrılık / Gurbet

Ayrılık ve ayrılığın neden olduğu gurbet konusu sözlü gelenek temsilcileri olan âşıkların / akınların şiirlerinde yer almıştır. Bilindiği gibi kişiyi âşıklığa / akınlığa yönelten sebeplerden birisi de ayrılık ve gurbettir (Durbilmez 2008: 76). Âşık Veysel'in şiirlerinde de ayrılık ve gurbet konusu yer almaktadır. Âşık Veysel, 1941-1946 yıllarında Ahmet Kutsi Tecer'in girişimleriyle Köy Enstitüleri'nde görev almış ve Sivas'tan, köyünden ayrılmak durumunda kalmıştır. Bu dönemlerde söylediği şiirlerinde ayrılık ve gurbet temlerinin öne çıktığı görülmektedir. Onun "Ayrılık Günleri Geldi Dayandı" adlı şiiri yine görev için köyünden ve ailesinden ayrılmak durumunda olduğu bir zamanda yaşadığı duygu yoğunluğunun ürünüdür: "Ayrılık günleri geldi dayandı / Eğlenip burada kalan elveda / Eridi cesedim yüreğim yandı / Sinem delik delik delen elveda / Gelin birer birer helallaşayım / Yol verin ki şu dağları aşayım / İstemedim senden uzaklaşayım / Hasreti kalbime dolan elveda." (Oğuzcan 2001: 114). Sevdikleri ile helalleşip gurbete çıkan âşık sılasını ve sevdiklerini bir türlü unutamaz: "Kalbimde kadimdir gurbet korkusu / Gitmiyor burnumdan sıla kokusu / Bir güzelin meftunuyum doğrusu / Beni bu sevdaya salan elveda" (Oğuzcan 2001: 114). Sıla hasretini yüreğinin derinliklerinde duyan âşık, kalanlardan hayır dua bekler. Gurbetlik derdinin acısı ile yanar: "Veysel'in derdinin yoktur ilacı / Gurbetin dertleri acıdır acı / Biz gidelim sizler olun duacı / Döküp gözyaşların silen elveda" (Oğuzcan 2001: 114). Sıladan, sevdiklerinden ayrılıp gurbete düşmek âşığın gönlünde duygu coşumuna neden olur ve ortaya bu şiir çıkar.

Barpı Alıkulov'un şiirlerinde de ayrılık ve gurbet teması yer almaktadır. Kendisi de küçük yaşta ailesinden ayrılıp zenginlerin yanına çalışmaya gittiği için ayrılık acısını derinden hissetmiş olan akın "Cetim Kız" adlı şiirinde ailesinden, yurdundan ayrılan bir yetim kızın hislerini dillendirir: "Armanduu cetimTurgundu (Zavallı yetim Turgun'u) / Irdasam dep oylodum. (Anlatsam mı diye düşündüm.) / Ene-Ataŋ tüşsö esiŋe, (Anne ve babası düşünce aklına,) / Öböktöp cerge soylodun. (Hiçkırarak yere kapanır.) / Soyloşon çok öböğün, (Yere kapansa da dayancı yok,) / Kıyır tuugan bölögün. (Uzaktan bile kimse yok.) / Ataŋdan erkek bala çok, (Babadan erkek kardeş yok,) / Saga bolor cölögün. (Sana destek olacak.)" (Anashuulu 2018: 46). Anne ve babasını kaybeden yetim kız Turgun, onlardan ayrılmanın acısını yüreğinde hisseder. Hiçkırarak yere kapansa da ona destek olacak kimsesi yoktur. Ailesinden ayrılan yetim kızın başı zorluğa düşmüştür ve bu ayrılığın çaresi de yoktur: "Kız eneden kalbasın, (Kız annesinden ayrılmasın,) / Kıynoonu başka salbasın. (Zorluğu başa vermesin.) / Sargayıp Turgun tabalbayt (Sararıp solan Turgun bulamaz) / Cetimdiktin aylasın. (Yetimliğin çaresini.)" (Anashuulu 2018: 46). Kişinin ait olduğu yerden veya sevdiklerinden ayrılması onu çaresiz bırakmaktadır. Turgun da yetimliğin çaresini bulamaz.

Ölüm / Ecel

Her canlının idrak edeceği ölüm gerçeği insanlığın evrensel konusu olarak edebî eserlerde yer almıştır. Zamanı geldiğinde, süresi dolduğunda her canlının ölüm ile karşılaşacağı gerçeği bazen hüznün ve acı ile ele alınırken bazen de bilgece bir yaklaşımla, yaratıcıya ve asıl dünyaya kavuşma inancı doğrultusunda değerlendirilmiştir. Âşık Veysel'in şiirlerinde de hayat – ölüm karşıtlığı, ölümün manası ile ilgili hususlar üzerinde durulduğu görülmektedir. Onun "Uzun İnce Bir Yoldayım" adlı şiirinde hayat serüveni ve bu serüvenin son durağı olan ölüm üzerinde durulmuştur. Dünyayı iki kapılı bir han olarak nitelendiren âşık doğum ve ölüm kapısı arasındaki uzun ince yol olan hayattaki yolculuğunu anlatır: "Uzun ince bir yoldayım / Gediyorum gündüz gece / Bilmiyorum ne haldeyim/ Gediyorum gündüz gece / Dünyaya geldiğim anda / Yörüdüm aynı zamanda / İki kapulu bir handa / Gediyorum gündüz gece" (Oğuzcan 2001: 223). İnsan için dünya hayatı her ne kadar cazip gelse ve burada kalmaya sebepler arasa da gidenler göstermektedir ki bu yolun bir sonu vardır: "Uykuda dahi yürüyom / Kalmaya sebep arıyom / Gidenleri ben görüyom / Gidiyorum gündüz gece" (Oğuzcan 2001: 223). Âşık Veysel, dünya hayatının geçiciliğini ve ölüm gerçeğini hayat – ölüm karşıtlığında ele almıştır.

Barpı Alıkulov da "Hayat olan yerde ecel var, / Özü bozan felaket var./ Dinlerseniz anlatayım, / Ulu küçük yarenler. / Ömre ecel dost değil. / Ömür yolu boş değil / Ömür denen, aydınlık güneş; / Ölüm denen, kara gece. / Ömür, canın kederi. / Ecelin gözle görülmeyen," (Çalışkan 2019: 54) diyerek ömrü sona erdirecek ecelden bahseder. Hayat denen aydınlık güneşin battığı yer, özü bozan felaket olan eceldir. Ecel insanın gece gündüz yanında olan bir yoldaş gibidir. İnsanın alnında yazılı olan bir yazıdır ecel: "Yoldaşın olup gece gündüz / Yanında gezer bu ecel. / Alnının tam ortası / Kaşında gezer bu ecel." (Çalışkan 2019: 54). Dünya adaletsiz olsa da ecel adildir ve zengin fakir, genç yaşlı demeden vadesi dolanı alır: "Zengin fakir demeden / Genç yaşlı demeden / Hepsine ecel bir imiş" (Çalışkan 2019: 54). Ecel her an insanla beraberdir ve zamanı geldiğinde onu hayattan ayırır.

Sonuç

Türk dünyası sözlü geleneği aynı köke bağlı fakat bugün dünyanın çeşitli coğrafyalarına yayılmış olan güçlü ve kadim bir gelenektir. Geçmişini kam icralarına kadar götürebileceğimiz, kamlık inancının zayıflamasıyla birlikte ozan / baksı kurumuna evrilen bu gelenek bugün Türk boyları arasında farklı adlandırmalarla anılmakta ve canlılığını sürdürmektedir.

Anadolu sahasında âşıklık, Kırgız sahasında ise akınlık olarak adlandırılan geleneğin temsilcileri sözün gücü ile gelenekten gelen kültür kodlarını geleceğe taşımaya devam etmektedir. Bu çalışmada Anadolu sahası âşıklık geleneğinin 20. yüzyıl temsilcilerinden olan Âşık Veysel ile Kırgız sahası akınlık geleneğinin 19. yüzyıl temsilcilerinden olan Barpı Alıkulov'un şiirlerindeki ortaklıklar üzerinde durulmuştur. Âşık Veysel ve Barpı Alıkulov'un şiirlerinde

tespit edilen ortak konular şunlardır: “vatan / millet sevgisi”, “insan sevgisi”, “kadın ve aşk”, “doğa sevgisi”, “zamaneden şikâyet”, “nasihat” ve “eşitlik / adalet”, “birlik ve beraberlik”, “ayrılık / gurbet”, “ölüm / ecel”. Yapılan inceleme neticesinde her iki halk şairinin de şiirlerinde ele aldığı ortak konuların olduğu görülmüştür. Bu konuların ele alınışındaki üslup ve söyleyiş biçiminde de ortaklıklar olduğu tespit edilmiştir. Her iki halk şairinin şiirlerini Türklerin milli ölçüsü olan hece ölçüsü ile söylediğini de ifade etmek gerekir.

Türk sözlü geleneğinin farklı coğrafyalarda temsilcileri olan bu iki halk şairinin şiirlerindeki ortaklıkları sağlayan hiç şüphesiz aynı geleneğin icracısı olmalarıdır. Bunun yanında aynı kültürün, Türk kültürünün içinde yetişmiş olmalarıdır. Ortak hayat tasavvuru, ortak bakış açısı ve ortak üslubu beraberinde getirmiştir. Bunun yanında her iki halk şairinin hayatının belli bir döneminden sonra gözlerini kaybetmiş olması ve iç dünyalarına yönelmeleri, yoksul bir hayat yaşamış olmaları gibi kader birliktelikleri de onların şiirlerindeki ortaklıkları meydana getirmiştir.

Her iki halk şairinin şiirlerinde elbette farklılıklar da söz konusudur. Bunun nedeni ise coğrafya farkı, kültürel etkileşim farkı ve bireysel eğilimlerden kaynaklanan farklılıklardır. Bunlara idrak edilen dönemin farklı olması hususu da eklenmelidir. Barpı Alıkulov 19. yüzyılda yaşamıştır, Âşık Veysel ise 20. yüzyılı idrak etmiştir. Tüm bu farklılıklara rağmen tespit edilen ortaklıklar bize göstermektedir ki Türk boyları ortak bir sözlü geleneğe ve düşünce dünyasına sahiptir.

Kaynaklar

- Abduldayev, E. ve D. İsayev (1969). *Kırgız Tilinin Tüştürmü Sözdüğü*, Frunze.
- Adilbekova, H. (2002). *Kırgızca Çanlı Mirza Destanı'nın Transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine Aktarımı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi.
- Akmataliyev, A. (2002). “Barpı Alıkulov” *Kırgız Adabiyatının Tarihi/Kırgız El İrçıları*, Cilt 5, s. 481 – 499. Bişkek: Kırgız Cumhuriyetinin Ulusal Bilimler Akademisi.
- Alimov, U. (2003). *Kırgızistan'da Akınlar ve Akınlık Geleneği*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi.
- Anashuulu, K. (2018). *Barpı'nın Hayatı, Şiirleri Ve Sanatı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi.
- Artıkbayev K. ve K. Baycigitov (1988). *Akındar Çıgırmaçılığının Tarihinin Oçerkteri*, Frunze.
- Artun, E. (2017). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Aslanoğlu, İ. (1967). *Âşık Veysel*, Sivas: Ata Yayınları.
- Bâkiler, Y. B. (1989). *Âşık Veysel, Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul: Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları.
- Başaran, U. (2020). “Âşık Veysel ve Köy Enstitüleri”, *Ihlamur Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 89, 90-92.
- Çalışkan, A. B. (2019). *Âşık Veysel Ve Veysel Ve Barpı Alıkulov'un Karşılaştırmalı Analizi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Çeribaş, M. (2012). *Kırgız Türklerinde Manasçılık Geleneği ve Manasçılar*, Ankara: TKAE Yayınları.

- Çobanoğlu, Ö. (1998). “Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Boşnak Âşık (Gusları) Tarzı Şiir Geleneği Arasında Ortaklıklar Üzerine Tespitler”, *Millî Folklor* 39, 8-24.
- Dautov, K. (2003). *Alban Kırduu Alp Akındın Dünyösü*, Bişkek: Basma-Tamga.
- Durbilmez, B. (2008). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları: Taşınarlı Halk Şairleri*, Ankara: Ürün Yayınları.
- Durbilmez, B. (2010). “Âşıklık Geleneğinde Saz”, *Millî Folklor*, 85, 148-158.
- Ergin, M. (2015). *Orhun Abideleri*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gümüş, Ş. (2021). *Kırgız Destanlarında Mitolojik Unsurlar*, Çanakkale: Paradigma Yayınları.
- <https://www.repertukul.com> (erişim tarihi 11.10.2023).
- <https://siir.sitesi.web.tr/asik-veysel/carik-mess-konusmasi.html> (erişim tarihi 11.10.2023).
- Kaya, D. (2004). *Âşık Veysel*, Sivas: Sivas Valiliği Yayınları.
- Obozkanov, A. (2006). *Tökmölkütün Başatı Kalıptanuu Eaptarı cana Sinkrettü Tabiyatı*, Bişkek.
- Oğuz, M. Ö. (1994). *Yozgat'ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oğuzcan, Ü. Y. (2001). *Dostlar Beni Hatırlasın (Âşık Veysel Hayatı ve Bütün Şiirleri)*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Ömürbekov, T.H ve Çorotegin, T.K. (2014). *Kırgızistan Tarihi*, Bişkek.
- Özen, K. (2018). *Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri*, Sivas: Orka Matbaacılık.
- Öztürk, V. (2010). “Sosyalizm Dönemi Kırgızistan'da Bazı Kırgız Halk Şairlerinin Şiirlerindeki Dini ve Ahlaki Motifler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32, 203-232.
- Sakaoğlu, S. (1986). “Ozan, Âşık, halk Şairi ve Saz Şairi Kavramları Üzerine”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Temur, N. (2014). *Kırgız Türklerinde Sınçılık Geleneği ve Kırgız Sınçıları*, Ankara: TDK Yayınları.
- Vural, F.; Çalışkan, A. B. (2019). "Karanlık Dünyalarından Işık Olan İki Âşık: Âşık Veysel ve Barpı Alıkulov", *UHAD*, 2(3), 40-83.
- Yalçın, Özkan (2000). *Âşık Veysel*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Yıldız, N. A ve Turan, F.A.(2016). *Türk Dünyası Âşık Edebiyatı*, Ankara: Gazi Kitabevi.